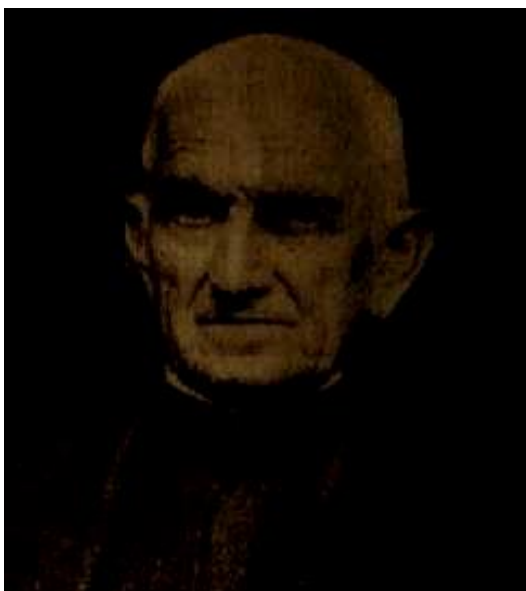

FÉNYI GYULA

Fényi Gyula, jezsuita pap, világhírű csillagász Sopronban született, 1845. január 8-án. Apja, Finck Ignác régi kereskedőcsaládból származott, anyja, Binder Anna Mária Kismartonban született.

Fényi szüleitől a Finck István nevet kapta, amelyet később változtatott Fényi Gyulára. Szüleit korán elvesztette, ezért a csendes, visszahúzódó gyermek nevelőszülőkhöz került, akik felismerve jó képességeit, beírták a soproni bencés gimnáziumba, ahol 1864-ban kiváló érettségi vizsgát tett. Hosszan betegeskedett, gyógyulása során megismerkedett a Jezsuita Rend tagjaival és felvételét kérte a rendbe, amelybe 1864. szeptember 24-én lépett be. A nagyszombati jezsuita iskolában 19 évesen kezdte meg tanulmányait, első két novíciusi év után, két év klasszika filológiai és retorikai tanulmány következett, majd három éven át skolasztikus bölcseletet, matematikát és fizikát tanult.

Miután elvégezte az öt éves alapképzést, 1871-1874 között Kalocsára küldték, az ottani gimnáziumban tanított kémiát, fizikát, matematikát és természetrajzot. Itt meteorológiai megfigyeléseket végzett, melynek nagy hasznát vette a későbbiekben. Az innsbrucki egyetem hittudományi karának hallgatója volt 1874-1878 között, közben 1877-ben pappá szentelték. 1878-ban a kalocsai Érseki Főgimnáziumban folytatta a már megkezdett munkáját. Ebben az évben a városban létrehozták a Csillagdát, amely ekkor Magyarország egyetlen ilyen jellegű állami intézménye volt. A Csillagda első igazgatója, a német Carl Braun jezsuita szerzetes mellett Fényi két évig asszisztens volt, majd 3 évig a rend pozsonyi iskolájában tanított. 1885-ben rendelték vissza, hogy átvegye az obszervatórium irányítását. A Csillagda tevékenységi körébe a Nap-kutatás tartozott, melyet a műszerpark lehetővé tett. Rendszeres meteorológiai megfigyelést is folytattak. Fényi 31 esztendőn keresztül a protuberanciákat vizsgálta, amelyek a Nap peremén

megfigyelhető, hatalmas gázkilövellések. Mozgásukból rájött, hogy egy eddig ismeretlen erő hat a Nap légkörében, ami az égitest vonzerejével ellentétes. A protuberancia ezért nem szóródik szét a világűrben, ez az ún. Fényi-tétel. Egyik munkája, amely 1896-ban jelent meg, a Nap gázkitöréseivel és a naplégkör felépítésével foglalkozott. 1907-ben elméletet állított fel a sztratoszféra kialakulásáról, az ózonréteg tulajdonságairól. Fényi a kromoszféra megfigyelésével is foglalkozott. A kalocsai Csillagdában rendszeres méréseivel kimutatta, hogy a Nap légköre nem 10-11 ezer kilométer magas, hanem csupán 5200 kilométer. Fényi gyakorlati szakemberként is tevékenykedett, színekpet készített egy napfáklyáról. Meggyőződése volt, hogy a naptevékenység és bizonyos meteorológiai jelenségek között összefüggés van. Készített az üstökösökről leírást, például a Halley-üstököséről is. Fényi csillagászati kutatásai mellett fontosak a meteorológiai megfigyelései Kalocsán rendszeresen mérték a szél irányát, erősségét és a levegő hőmérsékletét, majd kibővítették a napfénytartam mérésével, amelyre saját maga egy új eszközt épített, a Jordan Fényi-féle műszert, ill. elkészítette viharjelző készülékét is. A huzatos kupolában 32 évet dolgozott, ez rányomta bélyegét egészségére, halláskárosodásban szenvedett, látása romlott, ezért 1913-ban átadta az igazgatói teendőket munkatársának. Megfigyeléseit 1917-ig folytatta (4929 napon 24 665 protuberanciaészlelés született), de már a megvakulás veszélye fenyegette és tuberkolózisban szenvedett. Fényi Gyula 1926-ban meggyengült egészségi állapota miatt visszaköltözött a jezsuita rendházba, azonban halála napján még misét tartott. 1927. december 21-én hunyt el 82 évesen, Kalocsán temették el.

Szakmai tevékenysége igen jelentős, tollából 258 cikk látott napvilágot (ebből 78 meteorológiai témájú), melyek 16 külföldi és 7 hazai lapban jelentek meg, hat nyelven. Számos elismerésben részesült: a Szent István Társulat irodalmi osztályának tagja, a Vatikáni Tudományos Akadémia rendes tagja, a Nemzetközi Montevideoi Nap Intézmény levelező tagja, majd első tiszteletbeli elnöke lett. A Magyar Földrajzi Társaság tagjaként, a Stella Csillagászati Egyesület tiszteletbeli elnökeként is munkálkodott. A Magyar Meteorológiai Társaság már megalakulásakor felkérte tiszteletbeli tagjának. A Magyar Tudományos Akadémia csupán 1916-ban választotta levelező tagjának. Fényi Gyula nevét viseli 1971 óta egy kráter a Holdon. Mind a mai napig őrzik és ápolják Fényi Gyula emlékét. Kalocsán utca viseli nevét és szobrot állítottak neki, Miskolcon gimnáziumot és teret neveztek el róla. Sopronban emléktábla díszíti szülőháza falát. Sopronban a bencés gimnázium – annak államosítása után, rövid ideig „Fényi Gyula Gimnázium” néven működött (1948-1950).

Irodalom:

Sarkady Sándor (szerk.): Aranykönyv 2000. Sopron: Quint, 1999. p. 90.

Szentpáli Áron Zsolt: Fényi Gyula élete és munkássága. In: Természet Világa, 2008. július 13. 9. évf. 7. sz.

Érdi Bálint: Holdbéli elnevezések (Fényi Gyuláról). Élet és Tudomány 1970, 226 p.

Mojzes Imre, Dr.: A Kalocsai Haynald Observatórium története Bp.: OMIKK, 1986.

Székey László: A Nap magyar kutatója Bp.: MTA Filozófiai Intézete, 1999.

Stella Sopron a Magyar Csillagászati Egyesület Soproni Helyi Csoportja Honlap:
<http://titanic.nyme.hu/~stella/index.php?id=93> Letöltés: 2017. 08. 25.

Fényi Gyula szülőháza Sopronban